

Получена: 12.04.2017 г.

Приета: 28.04.2017 г.

СОФИЯ – КУЛТУРЕН МАРШРУТ – 6447 КРАЧКИ ИНИЦИАТИВА 2017

В. Иванов¹, В. Кашукеев²

Ключови думи: център, София, пешеходен ринг, човешки потребности

РЕЗЮМЕ

Статията разглежда значими за столицата проблеми, като например проблемите за приоритетното място на хората в градската среда, за пешеходните пространства, за тяхното комплексно планиране и изграждане, както и за обвързването им с важни културни, исторически, религиозни, рекреативни и др., обекти на града. Изяснени са същността, спецификата и функционалните аспекти на пешеходните пространства. Формулирани са характеристиките на тяхното възприемане от човека. Обоснована е необходимостта от единен комплексен и цялостен подход към пешеходните пространства, от ясната визия за силно изразен композиционен гръбнак, който да навърже най-важните елементи и зони на центъра и да осигури безпрепятствена пешеходна връзка помежду им. Това би могъл да бъде един пешеходен ринг, не по-дълъг от 6447 крачки, свързващ Ларгото и древна Сердика с парка на НДК, през храма „Света Неделя“ по бул. „Витоша“, Моста на влюбените, през стадион „Васил Левски“ с Орлов мост, по канала на бул. „България“, и накрая Университета, Народното събрание, Храм-паметника „Александър Невски“, Храм „Света София“ и по бул. „Цар Освободител“, до Двореца, Президентството и хотел „Шератон“, минералните извори, музея за история на София и забележителния феномен на четирите религиозни храма.

Статията представя една иновативна идея за управляващите, едно предизвикателство за специалистите – архитекти, урбанисти и пр. и един стимул за активност от страна на гражданите.

¹ Валери Иванов, доц. д-р арх., кат. „Градоустройство“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: arch.valiv@abv.bg

² Васил Кашукеев, гл. ас. д-р арх., кат. „Обществени сгради“, УАСГ, бул. „Хр.Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: integra_cp@abv.bg

*През новогодишната нощ на 2017 г. млади ентузиастични хора показаха гледката
на празнуващата София от Копитото.
Спектакълът беше впечатляващо хаотичен и неорганизиран изблик на светлина,
енергия и живот.
След един час беше излъчено посрещането на Нова Година в Париж, до
Айфеловата кула.
Казват, че разликата била потресаваща.
Днес почти никой в София не си дава сметка откъде произтича тази огромна
разлика.*

А тази разлика безспорно произтича от факта, че в нашата столица пешеходните пространства са дефицит, и доколкото ги има, са несвързани, хаотично и може би случайно ситуирани, неподчинени на цялостно, комплексно, аргументирано и социално ориентирано планиране.

*В основата на всичко е ходенето пеша. Човекът е създаден,
за да ходи пеша и всички големи и малки събития в живота му
се случват докато е на крак сред хората.
Животът, в цялото му разнообразие, протича пред очите му.
Ян Геел*

1. Пешеходните пространства

Пешеходните пространства са онези зони от градската среда, в които човек се движи необезпокоявано, безпрепятствено, безконфликтно, без да ползва придобивките на съвременния транспорт (коли, автобуси, трамваи, тролейбуси и пр.).

Пешеходните пространства са се появили, за да удовлетворят поредица от изисквания към градската среда, както и **човешки потребности** от:

- зони за пешеходно движение и здравословен начин на живот;
- пространства за активни социални контакти, срещи и диалози с други хора;
- сгради за удовлетворяване на духовни потребности – култура, отдих, информация, спорт, развлечения;
- обекти за удовлетворяване на материални нужди – храна, напитки, търговия;
- територии с озеленяване, с атракции, с водни ефекти, с градски дизайн със светлинни композиции.

Това означава, че пешеходните пространства са многофункционални, интегрални пространства, призвани да удовлетворяват сложен и многостранен комплекс от духовни, материални, социални и други човешки потребности.

Възприемането на материалната среда в пешеходните пространства от човека се отличава с известни особености. Като се абстрахираме от възрастовите характеристики, социалните условия, финансовия статус, образованието и пр., можем да характеризираме това възприемане като:

- статично и динамично – човек контактува със средата като се движи или е застанал на едно място (стои, седи);

- рационално и емоционално – човек удовлетворява, както казахме и материални и духовни потребности в условията на непрекъснат контакт с хората, осъществяван в индивидуални и групови форми;
- зрительно и тактилно – човек възприема средата чрез наблюдение (осигурява около 80% от информацията) или чрез допир.

Това означава, че човешкото възприятие на пешеходните пространства е сложно, многофакторно и в резултат човек предявява **специфични и завишени изисквания** и към съдържанието, и към формата на тези пространства. Изискванията могат да бъдат разгледани в няколко основни аспекта:

- **Обвързаност** със значими, емблематични, знакови градски публични (площадни) пространства, свързани с културни, исторически, религиозни, търговски, рекреативни и пр. забележителности на града.
- **Комплексност** при удовлетворяване на многобройния и разнообразен спектър от потребности.
- **Непрекъснатост** на събитията и предлаганите възможности и на изненадите пред човешките възприятия.
- **Адекватност** на многостранните и динамично променящи се потребности на различните по възрастови, социални, финансови, образователни и пр. характеристики на ползвателите.
- **Гарантираност** на условията на сигурно, безопасно, безконфликтно, приятно и здравословно пребиваване.
- **Възможност за изборност** на широкия спектър експонирани дейности, обекти, събития.
- **Устойчивост** в динамиката на развитие на средата при коректно и професионално съобразяване на градския социокултурен, исторически и емоционален контекст.
- **Условия за изява на изконни човешки права** – на отдых, на информация, на движение, на сигурност, на здравословен живот и пр.
- **Естетичност**, екологосъобразност, мащабност, хуманност на материалната среда.
- **Възможност за диалог с природата** чрез разполагане на зелени кътове, тревни площи, храстова и дървесна растителност, цветни петна и др.

И нека след тези по-скоро теоретични размисли поразсъждаваме и емоционално, и рационално по темата София.

2. София – съчетание на история, култура, модерност

Не е нужно да си архитект, за да можеш да забележиш, че нашите предци, градили с любов София, от столетия, са свършили изключителна работа.

Малцина си дават сметка, че София е красив град.

Нашата столица има уникална природа, история и култура, и най-вече, прекрасни градски ансамбли и пространства. От нас, родените по-късно, се очаква само да им вдъхнем модерна визия, да ги заразим с живот.

София притежава забележителни градски елементи, но те за съжаление са разпръснати и без видима връзка, като **перли от разпиляна огърлица**. Това пречи на общото, приятно и безконфликтно възприемане на градския център, както и на пространственото му въздействие.

Основна причина за този безспорно нерадостен факт е, че в началните десетилетия на прехода към плуралистично политическо управление, селищното планиране бе силно маргинализирано, палиативно, подчинено на частни комерсиални интереси, без да се отчитат социалните потребности, без да се съобразява необходимостта от цялостен, модерен, категоричен, читаем, запомнящ се градски облик.

Нека се вслушаме в гласа на децата, които всяка вечер пълнят тревните площи пред Двореца (Национална художествена галерия и Етнографски музей) и Народния театър. Нека заедно да преминем в горещ юлски ден по напечения гранит пред НДК, където скейтърите се потят под палещото слънце, а водата на фонтаните, сякаш нарочно е далече от нас. Нека погледнем туристите на Ларгото, пред бившия Партиен дом, които искат да снимат центъра на София и не могат да разберат защо все не го намират.

Нека забележим минавачите, загледани във витрините на Витошка. Нека се респектираме от историческите обекти, руините на древна Сердика, черквите „Свети Георги“, „Света Неделя“, „Света София“, „Свети Седмочисленици“, „Света Петка“, храм-паметник „Свети Александър Невски“. Нека обърнем внимание на множеството при минералните извори до Музея на историята на София.

Нека накрая се преклоним пред величествения и уникален диалог на религиите: православен храм, джамия, синагога, католическа катедрала, което е уникална за съвременния свят зона на религиозен мир и толерантност.

Изведнъж започваме да се чудим, как не сме забелязали досега, че на местата, които и без това кипят от живот, просто трябва да се оформи пространство за всички възрасти, през всички сезони, защото нашата София всъщност е един много жив, южен град като Барселона, Венеция или Сарагоса и само малко му трябва, за да заприлича на тях съвсем.

Защото, много малко трябва на нашия град, за да си възвърне вкуса към ежедневно веселие, към фиестата, която ще издуха натрупаната скука заедно с бензиновите пари и ще донесе спомена за старата градска романтика, ... и както пише Борис Христов:

*„Искам да гръмне горещият вятър
и докрай да отвори вратите,
искам да тръгне отново земята,
след кръстоносния марш на шурците....“*

И не е необходимо да си архитект, за да видиш и това.

Някога Огюст Реноар е казал: *„Очите на едно момиче са много по-красиви от камъка на катедралите!!“*

3. София – единство на многообразието

И наистина, на нашия град му трябва не лукс, а простор, не помпозност, а култура, не лустро, а красота, не противопоставяне, а диалог, не рискове, а безопасност,

не застиналост на структурите, а оживление, не множество разнообразни отделни елементи, трудно забележими в забързаното ежедневие, а единство на това великолепно многообразие. Но какво точно трябва да направим, или поне с какво да започнем?!?

Вярваме, че градоустройството на нашия град се нуждае от **единен комплексен и цялостен подход към пешеходните пространства, от ясната визия за силно изразен композиционен гръбнак**, който да навърже най-важните елементи и зони на центъра и да осигури безпрепятствена пешеходна връзка помежду им. Това би могъл да бъде един пешеходен ринг, не по-дълъг от 6447 крачки, свързващ Ларгото и древна Сердика с парка на НДК, през храма „Света Неделя“ по бул. „Витоша“, Моста на влюбените, през стадион „Васил Левски“ с Орлов мост, по канала на бул. „България“ и накрая Университета, Народното събрание, Храм-паметника „Александър Невски“, Храм „Света София“ и по бул. „Цар Освободител“, през аристократичния армейски дом, Руската черква и чудесните околни зелени площи до Двореца, великолепното пространство пред Народния театър, Президентството и хотел „Шератон“, минералните извори, музея за история на София и посочения вече забележителен феномен на четирите религиозни храма.

Тази огърлица ще контактува с всички най-важни обекти на културата, историята, археологията, обслужването, рекреацията и, разбира се, зелената в нашия красив град. Това трасе автоматично се превръща в **основен туристически маршрут** и започва да фокусира допълнителни елементи на обществено оживление, да генерира потребност от нови обслужващи обекти.

Както във всички успешни примери на градски центрове по света, една подобна разгърната пешеходна зона се превръща в основен градообразуващ фактор, в гравитационен център, който ще подреди разпръснатите **звезди по нашия Софийски небосклон в блестящо, културно-историческо, природно и много емоционално урбанистично съзвездие**.

4. София – идеи за интегрирана пешеходна концепция

Естествено имаме предвид една модерна концепция, която да бъде базирана на съвременните урбанистични принципи за (вж. т. 1):

- устойчив, жив и безопасен град;
- хуманен и здравословен град, защитник на изконни човешки права за познание, за отдиш, за култура, за развлечение;
- град с оживени, уютни, характерни и идентифициращи се, знакови пространства;
- град на пешеходците, на велосипедистите, на активните хора от всички възрасти;
- град на диалога, на креативния дебат, на позитивните възприятия;
- град – емоция, динамика, изживяване.

Безспорно трябва да отчетем съвременния факт, че градът е атрактивен не само с възможностите за работа, а преди всичко с условията за живеене, социални диалози, почивка и отглеждане на деца. Разбира се, неотменна част от тази концепция е вдъхването на нов живот на всички големи и важни обществени комплекси в централната градска зона. Всички те, рожби на отминали културно-исторически епохи, притежават в недрата си скрити и неизползвани до сега, прекрасни публични пространства, които чакат

своето приласкаване и съживяване – **това са вътрешните площи на София**. Можем да ги намерим в бившия Партиен дом, Съдебната палата, Министерствата и много други. Откривайки ги разумно за публика, без много значителна намеса ще спечелим неподозирани нови културни средища в самото сърце на града. Една подобна ясна и силна градоустройствена концепция за центъра на София, неминуемо ще зададе **кода на бъдещите взаимодействия и перспективи** на развитието и приобщаването на другите, периферни зони на града, като втори етап, в близко бъдеще. Например, по посока на зелените паркови клинове към жилищните райони и Витоша или по бул. „Мария Луиза“, през новия комплекс на Централна гара, към новите територии за разширяване на София към южните склонове на Стара планина.

На този етап е важно да изясним какви ще са основните необходими намеси за реализиране на желания резултат.

На първо място, това е премахване на автомобилното движение по бул. „Цар Освободител“ от Народното събрание до Ларгото (възможно е провеждането му подземно). Изключително важно е използването на жълтите павета като идентификационен елемент за пешеходна зона по цялата дължина на нашата огърлица, както и създаване на нови елементи на осветление, озеленяване, водни площи и градски дизайн, монументално изкуство, колорит, синтез на изкуствата. Така освободен от автомобилите и основно обновен, булевардът „с лиричния ритъм“ (по Михаил Белчев) е прекрасно пространство за паради, шествия (например на абитуриенти на 24 май), ретроспекции на картини от величавото ни минало. А защо не и една впечатляваща зелена улица на музеите: Археологически, Национална художествена галерия, Етнографски, Природонаучен и в непосредствена близост – криптата на храм-паметника „Свети Александър Невски“, Галерия на чуждестранното изкуство, Квадрат 500.

Вярваме, че бул. „Витоша“ вече притежава достатъчно значими качества на пешеходна зона и затова предлагаме засилване на въздействието чрез създаване на пространства за срещи, себе-изразяване и събития, а защо не – улични музиканти, артисти и пр.

Предлагаме **покриване на канала по бул. „България“** между **Моста на влюбените** (за щастие вече навлязъл в общественото съзнание като прекрасна зона за изложби на открито) и **Орлов мост** и създаване на обширна зелена, рекреативна зона за престой, срещи игра, спорт, а защо не и градски плаж. Важно е създаването на интересни пространства, които се захранват от спектакъла на градското движение.

Считаме, че по цялата дължина на намесата ще се създаде възможност за подземно паркиране върху трасето на канала, което би облекчило значително проблема в този район. Вярваме, че към тази ясна схема на интервенции можем да включим **Орлов мост**, с решаването на един модерен комуникационен възел, невъзпрепятстващ пешеходите и осигуряващ лесна връзка с Борисовата градина. Към него лесно се присъединява **Паметникът на Съветската армия**, който е царство на скейтерите, както и градинката пред ЦДНА с живото изкуство на открито.

А как ли би звучало едно витално, зелено и модерно пространство на минералната вода около **Музея за история на София**?

Убедени сме, че формирането на **мемориална алея на бележити български държавници**, срещу входа на Храм-паметник „Свети Александър Невски“ ще респектира, ще възпитава, ще издига националната ни гордост.

Мечтаем за **достоеен монумент на първооснователя на българската държава Хан Аспарух**, вероятно на мястото на бившия мавзолей, който да съчетае историята, културата и съвремението на града, да интегрира градския център и пространствено, и духовно.

5. София – една сбъдната мечта

Накрая, нека отново си спомним за новогодишната нощ. *Светлинни залове изризваха от всички краища на града, сякаш нови галактики се раждаха от дълбините на космоса. И сега, нека си представим нашата огърлица, проектирана върху всичко това – звездите ще се подредят в блестящо градско съзвездие.*

Както казват древните, ние сме направени от сънища, а нашият град е изграден от мечти. Мислим, че можем да бъдем нескромни поне в мечтите си. Нека да започнем от една ясна идея, но да я изведем до край. Нека си спомним за нашите прекрасни възрожденски градчета и поставим в средата на нашата визия **хората, културата, историята, съвременieto, природата** и тази наглед малка стъпка, без съмнение, ще стане началото на нещо много важно и съдбовно за нашия град.

Тогава, може би в София отново ще се появят поети по кафенетата, влюбени младежи по парковете, щастливи хора по градските площади, доволни туристи в историческите обекти, както и парапланеристи в небето.

Настоящият материал с неговия теоритико-приложен и есеистичен и емоционален и в огромна степен социално мотивиран характер има за цел да аргументира необходимостта от прилагането на цялостен, комплексен, единен, концептуален подход към пешеходните пространства на града, да генерира идеи, да провокира творците, да стимулира гражданите, да предизвика управляващите.

ЛИТЕРАТУРА

1. Булев, Т. Дизайн на градската среда. Техника, С., 1990.
2. Булев, Т. Естетически проблеми на съвременния град. Наука и изкуство, С., 1982.
3. Велев, П. Пешеходни пространства в градските центрове. Техника, С., 1979.
4. Геел, Ян. Градове за хората. Изд. „Жанет“, С., 2016.
5. Ковачев, А. Градоустройство – Част I. Изд. „Авангард Прима“, С., 2013.
6. Никифоров, И. Градоустройство – Част IV. Централни зони. УАСГ, С., 2005.
7. Никифоров, И. Улици и площади – Архитектурно-художествени проблеми. УАСГ, С., 1995.
8. Никифоров, И., Никифорова, М. Градоустройството в България през XX и XXI век в контекста на европейското. Изд. „Славена“, С., 2016.

SOFIA – CULTURAL RING – 6447 STEPS INITIATIVE 2017

V. Ivanov¹, V. Kashukeev²

Keywords: center, Sofia, urbanism, pedestrian ring, human needs

ABSTRACT

The paper discusses significant issues concerning the capital city, the important role of the citizens in the urban environment, the pedestrian areas and their complex planning and development, as well as their connection to important cultural, historical, religious, recreational, etc. entities in the city. It clarifies the reality, the details, and the functional aspects of the pedestrian areas. It describes the citizens' perception of these areas. It argues about the need of a complex and unified approach towards the pedestrian areas, which envisions that all of the important entities and areas of the city center are tied together and act as a backbone for a pedestrian pathway that goes all around and through them.

This could be for example a pedestrian ring with no more than 6447 steps going around and connecting The Largo and Ancient Serdica with the park by the National Palace of Culture, moving through the St. Nedelya Cathedral on to Vitosha Boulevard, the Lovers' Bridge, Vasil Levski National Stadium and Eagles' Bridge, along the canal towards Bulgaria Boulevard and finally the Sofia University, the National Assembly, the St. Alexander Nevski Cathedral, the St. Sophia Church, and moving along Tsar Osvoboditel Boulevard towards the Royal Palace, the Presidency, the Sheraton Hotel, the Central Mineral Baths, Sofia History Museum and the four remarkably situated temples.

The paper presents an innovative idea for the policy makers, a challenge for the specialists such as architects, urbanists, etc. as well as a motivation for the citizens for leading a more active way of life.

¹ Valeri Ivanov, Assoc. Prof. Dr. Arch., Dept. "Urban Planning", UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: arch.valiv@abv.bg

² Vasil Kashukeev, Senior Assist. Prof. Dr. Arch., Dept. "Public Buildings", UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: integra_cp@abv.bg